

نقش مولفه های امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی دانشجویان دختر (با تاکید بر شرایط آمران و ناهیان، شیوه ها و آثار آن)

آذر قلی زاده^۱ - فائزه تقی پور^۲ - طیبه رجیبی^۳

چکیده

هدف این تحقیق تعیین نقش امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان دختر بود. در این پژوهش تاثیر شیوه ها، شرایط و آثار این فریضه بر سرمایه اجتماعی سنجیده شد. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی و جامعه آماری آن دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان در سال تحصیلی ۹۰-۸۹ به تعداد ۹۴۴ نفر بودند. ۳۱۰ نفر با نمونه گیری به روش تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده ها پرسشنامه محقق ساخته ای با ۶۳ سوال بسته پاسخ بود که برای سنجش پایایی آن از آلفای کرونباخ استفاده شد. (۰/۸۷ =) برای تجزیه و تحلیل داده ها از تحلیل عامل، t تک متغیره، تحلیل واریانس یک طرفه، آزمون فریدمن و آزمون LSD استفاده شد. نتایج نشان داد که میانگین نمره نقش امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی با میانگین فرضی ۳، ۳/۶۱ بود که بالاتر از حد متوسط بود. همچنین نقش شرایط آمران و ناهیان، شیوه ها و آثار این فریضه در بهبود سرمایه اجتماعی در سطح $p < 0.01$ معنی دار است. بین ویژگی های جمعیت شناختی دانشجویان و دیدگاه آنان تفاوت معناداری مشاهده نشد.

کلید واژه: امر به معروف، نهی از منکر، سرمایه اجتماعی

مقدمه

انسان موجودی اجتماعی است و تاثیرات متقابل انسان و جامعه امری کاملاً بدیهی است. روابط اجتماعی بر اساس اصول فطری و عقلی پیوندهایی را بین انسانها ایجاد نموده که به واسطه آن افراد جامعه دارای سرنوشت مشترکی شده اند. مسلم است هر گونه رفتاری از هر یک از اعضای جامعه می تواند در سرنوشت فرد و جامعه تاثیرگذار باشد. لذا برای حفظ و بقای جامعه همگان نوعی مسئولیت نسبت به اعمال و رفتار یکدیگر دارند. به همین دلیل جامعه نیازمند یک نظارت اجتماعی است. دین اسلام مکانیسم امر به معروف و نهی از منکر را برای نظارت همگانی معرفی نموده و مدعی است در صورت اجرای آن بقا و سلامت جامعه تضمین خواهد شد.

واژه امر در معناهای مختلفی به کار رفته است از جمله در قرآن به معنی کار، ابداع، اختراع و نوآوری و به معنای خواستن و طلب چیزی آمده است. (راغب اصفهانی، ۱۳۶۲، ص ۸۸) که همین

۱- استادیار و مدیر گروه مدیریت و برنامه ریزی امور فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان

۲- عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان

۳- کارشناس ارشد مدیریت امور فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان - عهده دار مکاتبات - email: t.rajabi26@yahoo.com

معنای اخیر مورد نظر این تحقیق است. همچنین نهی به معنای بازداشتن آمده است (راغب اصفهانی، ۱۳۶۲، ص ۸۲۶). معروف به معنای کار خوب و حق که برای هر انسان پاک سرشتی شناخته شده و هماهنگ با سرشت انسانی است، می‌باشد. منکر به معنی زشت و باطل و ناشناس است که ناهماهنگ با فطرت است (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ص ۳۷). در اصطلاح معروف به چیزی گفته می‌شود که حسنش از نظر شرع و یا عقل محرز شده باشد و منکر نیز چیزی است که قبضش از نظر شرع و یا عقل معلوم و روشن است (قربانی لاهیجی، ۱۳۷۹، ص ۳۴).

امر به معروف وادار کردن دیگران (به وسیله زبان یا عمل) به چیزی است که نزد عقل و یا شرع (یا هر دو) خوب و مطلوب دانسته شده است. نهی از منکر به معنای بازداشتن و منع کردن (به وسیله زبان یا عمل) از آنچه که نزد عقل و شرع بد و ناپسند شمرده شده است (مسعودی، ۱۳۸۰، صص ۱۷-۱۵) می‌باشد.

این فریضه تا بدانجا اهمیت دارد که اصل هشتم قانون اساسی نیز به این امر اختصاص یافته است: "در جمهوری اسلامی ایران، دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای است همگانی و متقابل، بر عهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت." (منصور، ۱۳۷۹، ص ۲۶)

بکارگیری شیوه‌های مناسب در اجرای این فریضه بر اساس مقتضیات زمان و مکان و همچنین بهره‌گیری از کلیه شرایط لازم برای این مسئله و توجه به آثار و کارکردهای آن در جامعه از ضرورت‌های عقلانی و الزامات اجرای این فریضه برای نیل به مقصود می‌باشد. بی‌توجهی به ابعاد متفاوت این فریضه اجتماعی بی‌تردید سبب مغفول ماندن فلسفه، اهداف و مکانیزم‌های مناسب آن و در نتیجه فقدان کارایی در نظر گرفته شده برای آن می‌گردد. بی‌توجهی به شیوه‌های امر و نهی، بی‌اطلاعی اکثریت جامعه از آثار و کارکردهای این فریضه و عوام زدگی و عدم صلاحیت آمران و ناهیان باعث گردیده این فریضه و اهمیت آن از سوی اکثریت جامعه به فراموشی سپرده شود.

افرادی که قصد انجام فریضه امر به معروف و نهی از منکر را دارند در صورتی موفق خواهند بود که دارای صلاحیت لازم باشند. شناخت نسبت به معروف و منکر و بهره‌گیری از منطق، عامل بودن، مهربانی، بردباری و گذشت و عدم تجسس (مسعودی، ۱۳۸۶، ص ۴۶؛ جوادی نیا، ۱۳۸۹، صص ۱۰۵-۸۵) از جمله ویژگی‌هایی است که آمران و ناهیان باید دارا باشند.

هرکس از هر منکری نمی‌تواند جلوگیری کند و نیز هر کسی نمی‌تواند هر معروفی را به پا دارد مگر اینکه علاوه بر شناخت معروف و منکر زمانه خویش، مصلحت مردمان را نیز تشخیص دهد. تشخیص مصلحت امری عقلایی است و نسبت به افراد و زمانها و موضوعات مختلف فرق می‌کند (روزبه، ۱۳۸۳، صص ۱۶۶-۱۶۵). امر به معروف در هر زمان شرایط و اقتضائات خاص خود را دارد و به تناسب زمان و مکان روشها و مصادیق آن گوناگون می‌شود. مطالعه سیر تاریخی صدر اسلام و سیره مومنان و دیگر ائمه اطهار نشان می‌دهد که به قدری اختلاف روشها و رفتارها در این زمینه وجود

دارد که آدمی تصور می‌کند بین رفتار این بزرگواران تناقض وجود داشته است. البته همه بر این عقیده اند که آنان حلقه های یک زنجیر به هم پیوسته‌اند (مصباح یزدی، ۱۳۸۹، ص ۱۲۶). در جوامع کنونی با توجه به فرهنگ‌ها و خرده‌فرهنگ‌ها و ارزش‌ها و ضد ارزش‌هایی که افراد مختلف به خصوص جوانان به آن مبتلا هستند می‌طلبند شیوه‌هایی برای امر به معروف و نهی از منکر به کار برده شود که کارایی لازم را داشته باشد به شکلی که باعث موضع‌گیری‌های اشتباه افراد نگردد و منکری معروف و یا معروفی منکر شود.

از آنجا که امر به معروف و نهی از منکر پدیده ای اجتماعی است ارزنده ترین آثار آن در اجتماع نفوذ می‌یابد. از جمله حفظ نظم و امنیت، بقای انسجام جامعه، برقراری عدالت اجتماعی، شکوفایی اقتصاد، ضمانت اجرای احکام اسلامی، آبادانی کشور، مبارزه با مفسدان و ظالمان و فراهم شدن زمینه تشکیل حکومت اسلامی (کامیابی، ۱۳۷۹، ص ۱۴۱).

انسان به طور ذاتی در تعامل و تقابل با دیگران نیازهای خود را برطرف ساخته و گذران امور می‌کند. اثرات متقابل این کنشها موجب گردیده دانشمندان علوم اجتماعی با نگرشی کنجکاوانه به شناسایی این کنشها پرداخته و به مجموع عواملی پی ببرند که آن را سرمایه اجتماعی^۱ می‌نامند. سرمایه اجتماعی از نظر فوکویاما^۲ مجموعه معینی از هنجارها یا ارزشهای غیررسمی است که اعضای گروهی که همکاری و تعاون در میان آنها مجاز است در آن سهیم هستند (فوکویاما، ۱۳۷۹، ص ۱۰).

منظور از سرمایه اجتماعی در نظر پاتنام^۳ وجوه گوناگون سازمان اجتماعی نظیر اعتماد، هنجارها و شبکه‌هاست که می‌تواند با تسهیل اقدامات هماهنگ، کارایی جامعه را بهبود بخشد (فیلد، ۱۳۸۶، ص ۱۲).

تغییر در ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای مردم در یک نظام اجتماعی می‌تواند بیانگر تغییر در سرمایه اجتماعی (تقویت یا تضعیف) در آن نظام باشد. افراد جامعه با پیروی از دستورات دینی می‌توانند به یک فهم مشترک از مسایل مادی و معنوی برسند که با عمل به این دستورات نوعی اعتماد، مشارکت اجتماعی، تعهد و همسویی که لازمه ایجاد سرمایه اجتماعی است به وجود می‌آید.

شناخت عوامل موثر در تقویت یا تضعیف سرمایه اجتماعی می‌تواند به جوامع در گسترش ابعاد سرمایه اجتماعی کمک نموده و موجب افزایش عملکرد اجتماعی و فرهنگی افراد در جوامع گردد.

امر به معروف و نهی از منکر یکی از فرایض دینی مسلمانان است که در آیات و روایات تاکید بسیاری بر اجرای آن شده است. از جمله: " باید از میان شما، جمعی دعوت به نیکی، و امر به معروف و نهی از منکر کنند. و آنها همان رستگارانند"^۴ (آل عمران، آیه ۱۰۴). همچنین " شما بهترین امتی بودید که به سود انسان‌ها آفریده شده‌اند؛ چه اینکه امر به معروف و نهی از منکر می‌کنید و به خدا

1 - Social capital

2 - Fukuyama

3 - Putnam

- و لتكن منكم امة يدعون الى الخير و يأمرون بالمعروف و ينهون عن المنكر و اولئك هم المفلحون

ایمان دارید" ^۱ (آل عمران، آیه ۱۱۰). و نیز: "خداوند به عدل و احسان و بخشش به نزدیکان فرمان می دهد؛ و از فحشا و منکر و ستم، نهی می کند..." ^۲ (نحل، آیه ۹۰).

در کلام ائمه معصومین (علیهم السلام) نیز بر جایگاه و اهمیت امر به معروف و نهی از منکر تأکیدات فراوان صورت گرفته است. از جمله حضرت رسول اکرم (ص) می فرمایند: هر گاه مردم امر به معروف و نهی از منکر را به عهده یکدیگر گذارند؛ یعنی هر کس سکوت کند به انتظار اینکه دیگری امر به معروف و نهی از منکر کند و در نتیجه هیچ کس قیام نکند پس برای عذاب الهی آماده باشد. ^۳ (اصول کافی، ج ۵، ص ۵۹) همچنین امیر مومنان علی (ع) در این رابطه می فرمایند: امر به معروف و نهی از منکر را رها نکنید در غیر این صورت بدترین شما بر شما حاکم می شوند. ^۴ (نهج البلاغه، نامه ۴۷)

از مجموع آیات و روایات مربوط به این فریضه چنین بر می آید که وجوب امر به معروف و نهی از منکر از بدیهیات است که در همه ادیان الهی بوده و امت‌های گذشته نیز بدان مکلف بوده‌اند. امر به معروف و نهی از منکر از شئون پیامبری و ترک آن علت نابودی جوامع گذشته بوده است. امر به معروف و نهی از منکر از حقوق متقابل مسلمانان است و افراد جامعه اسلامی در برابر آن مسئولند. رضایی راد و قبولی درافشان (۱۳۸۳) در مقاله‌ای با عنوان «آسیب‌شناسی امر به معروف و نهی از منکر با نظر به تجارب تاریخی» با نگاهی به تاریخ اسلام، دوره‌های تاریخی امر به معروف و نهی از منکر را به سه دوره تاریخی تقسیم کرده که در هر دوره شیوه اجرا و مشکلات اجرایی خاص خود را داشته است. در پایان علت تعطیلی امر به معروف و نهی از منکر در طول تاریخ مشکلات خاص در روشهای اجرایی می‌داند.

نتایج مطالعات رضانی (۱۳۸۶) نشان داد که سرمایه اجتماعی با شدت جرم رابطه منفی معنادار اما ضعیف داشته است. همچنین یافته‌ها نشان داد که از بین معرفهای سرمایه اجتماعی، اعتماد نهادی، اعتماد تعمیم یافته، پیوندهای خانوادگی و دوستی دارای رابطه منفی معنادار اما ضعیف با شدت جرم بوده و سایر معرفهای سرمایه اجتماعی رابطه معناداری با شدت جرم نداشتند.

همچنین محمدیان و عباسی (۱۳۸۷) در رابطه با عوامل موثر بر گرایش افراد نسبت به اجرای این فریضه الهی پژوهشی انجام دادند و به این نتیجه رسیدند که ویژگیهای فردی مانند سن، جنس و وضعیت تاهل و تحصیلات تأثیری در گرایش آنان به معروف نداشتند و متغیرهای دیگری همانند وضعیت اقتصادی، آموزشی، گروه دوستان و نیز تشکلهای مردمی و هیاتهای مذهبی موثرند. در بین گروههای مرجع نیز روحانیت، خانواده، دوستان و فرهنگیان تأثیر مثبت بر این امر داشته‌اند.

۱- کنتم خیر امه اخرجت للناس تأمرون بالمعروف و تنهون عن المنکر و تؤمنون بالله...

۲- ان الله یامر بالعدل و الاحسان و ایتاء ذی القربی و ینهی عن الفحشاء و المنکر...

۳- اذا امتی تواکلت الامر بالمعروف و النهی عن المنکر فلیاذنوا بوقاع من الله تعالی.

۴- لاتترکوا الامر بالمعروف و النهی عن المنکر فیول علیکم شرارکم.

غدیری و همکاران (۱۳۸۷) تحقیقی انجام داد که نتایج آن نشان داد ۹۹/۷٪ از نمونه مورد بررسی انجام فریضه را ضروری و ۱/۳٪ غیرضروری می‌دانستند. مهمترین دلیل که برخی به امر به معروف اقدام نمی‌کردند بی‌تاثیر بودن این کار و دلیل افرادی که نهی از منکر نمی‌کرده‌اند نگرانی از برخورد خشن فرد مخاطب بود. مهمترین دلایل واکنش برخی افراد در مقابل فریضه امر به معروف و نهی از منکر، رفتار ناپسندانه آمران به معروف و ناهیان از منکر با مخاطبان، آموزش ندیدن آمران و ناهیان در خصوص برخورد صحیح و اعتقاد نداشتن به این فریضه است.

املر و مک نامارا^۱ (۱۹۹۶) برای بررسی تاثیر آموزش و پرورش بر سرمایه اجتماعی، پیمایشی درباره الگوهای تماس اجتماعی در بین سه گروه از جوانان اسکاتلندی- دانشجویان تمام وقت دانشگاه؛ کارگران تمام وقت و افراد بیکار انجام دادند که نشان داد دانشجویان دانشگاه (به ویژه کسانی که دور از خانواده‌هایشان زندگی می‌کنند) به گسترده‌ترین شبکه‌ها و بیشترین تماسها دسترسی داشتند که این مساله را می‌توان به عنوان پایه‌ای برای پیوندهای ضعیف که شغل آینده‌شان را تضمین می‌کند در نظر گرفت. کارگران تمام وقت تماسهای کمتری از دانشجویان تمام وقت داشتند، اما دایره دوستیشان وسیعتر از دامنه دوستی بیکاران بود.

پاهل و اسپنسر^۲ (۱۹۹۷) بیان می‌کنند که پیوندهای نزدیک (سرمایه اجتماعی درون گروهی)، برای فراهم آوردن حمایت ذهنی و فیزیکی در طول دوران اولیه کودکی و سنین ناتوانی پیری ضروری هستند، در حالی که پیوندهای سست تر (سرمایه اجتماعی اتصال دهنده) هم می‌تواند در هنگام غلبه بر مخاطرات، تغییرات و عدم قطعیت های زندگی بزرگسالی، منابع مفیدی را فراهم کنند. در نتیجه، توانایی اکتساب یا دستیابی به انواع مختلف سرمایه اجتماعی در زمانهای مختلف زندگی فرد می‌تواند عامل مهمی برای کیفیت زندگی وی باشد.

کوک^۳ (۲۰۰۴) در کتاب دو جلدی خود با عنوان «امر به معروف و نهی از منکر در اندیشه اسلامی» پس از بررسی این فریضه از منظر آیات و روایات و همچنین باورهای فرق مختلف اسلامی نسبت به این فریضه، سرچشمه‌ها و سنجشهای آن و تفاوت امر به معروف و نهی از منکر با امداد در فرهنگ غربی به این نتیجه می‌رسد که هیچ مشابه و هم‌تایی برای این تکلیف وجود ندارد.

با توجه به اهمیت امر به معروف و نهی از منکر و تاکیدات مکرر دین مبین اسلام بر اجرای این فریضه و از طرفی سیر نزولی سرمایه اجتماعی این تحقیق درصدد است نقش امر به معروف و نهی از منکر را در بهبود سرمایه اجتماعی بسنجد. بنابراین هدف پژوهش تعیین نقش امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی می‌باشد.

1 - Emler & McNamara
2 - Pahl & Spencer
3 - Cook

فرضیه های پژوهش

- ۱- انجام امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان نقش دارد.
- ۲- شیوه های امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان نقش دارد.
- ۳- شرایط آمرین و ناهیان در بهبود سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان نقش دارد.
- ۴- آثار امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان نقش دارد.

جامعه، نمونه و روش نمونه گیری

جامعه آماری این پژوهش دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان در سال ۹۰-۸۹ می باشد که جمعاً ۹۴۴ نفر می باشد. نمونه گیری به روش تصادفی ساده صورت گرفته و حجم نمونه ۳۱۰ نفر تعیین شده است.

روش پژوهش و ابزار پژوهش

در تحقیق حاضر با توجه به ماهیت موضوع از روش توصیفی و از نوع همبستگی استفاده شد. در این مطالعه به منظور دستیابی به هدف پژوهش از پرسشنامه استفاده شده است. پرسشنامه مورد استفاده در این پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته ای است که شامل ۶۳ سؤال بسته پاسخ می باشد که بر اساس طیف پنج گزینه ای لیکرت با درجات " کاملاً مخالفم، مخالفم، نه مخالف و نه موافق، موافقم، کاملاً موافقم" نقش امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی سنجیده شده است. این پرسشنامه شامل دو بخش می باشد. بخش اول شامل ویژگیهای جمعیت شناختی دانشجویان و بخش دوم سوالات مربوط به نقش امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی بوده است که مؤلفه های آن در بخش امر به معروف و نهی از منکر عبارتند از: شیوه های امر به معروف و نهی از منکر، شرایط امر به معروف و ناهی از منکر، آثار امر به معروف و نهی از منکر. به منظور بررسی روایی سازه از تحلیل عامل و جهت سنجش پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده که بر اساس آن $0/87 =$ به دست آمد که نشان دهنده ضریب پایایی قابل قبولی است.

روش تجزیه و تحلیل داده ها

تجزیه و تحلیل یافته های پژوهش در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی صورت گرفته است. در سطح آمار توصیفی از جداول فراوانی، درصد، انحراف معیار، میانگین و نمودارها و در سطح آمار استنباطی از تحلیل عامل، t تک متغیره، تحلیل واریانس یک طرفه و آزمون LSD و آزمون تحلیل واریانس دو عاملی فریدمن استفاده شده است.

یافته های پژوهش

همانطور که پیشتر آمد در این پژوهش ۴ فرضیه مطرح شده و مورد آزمون قرار گرفته است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه های پژوهش در جداول زیر آورده شده است.

فرضیه اول: انجام امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان دختر نقش دارد.

جدول ۱- مقایسه میانگین نمره نقش امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان دختر با میانگین فرضی ۳

مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	درجه آزادی	سطح معناداری
نقش امر به معروف و نهی از منکر	۳/۶۱	۰/۳۸	۰/۰۲۲	۲۷/۱۸۶	۲۸۸	۰/۰۰۱

بر اساس یافته های جدول ۱ میانگین نمره نقش امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی ۳/۶۱ می باشد. بنابراین نقش امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی، بالاتر از سطح متوسط می باشد. همچنین نقش امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی معنادار ($p < 0.01$) است. بنابراین فرضیه اول تایید می گردد.

فرضیه دوم: شیوه های امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان دختر نقش دارد.

جدول ۲- مقایسه میانگین نمره نقش شیوه های امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان دختر با میانگین فرضی ۳

مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	درجه آزادی	سطح معناداری
شیوه های امر به معروف و نهی از منکر	۳/۷۴	۰/۵۲	۰/۰۳۰	۲۴/۶۱۶	۳۰۷	۰/۰۰۱

بر اساس یافته های جدول ۲ میانگین نمره نقش شیوه های امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی ۳/۷۴ می باشد. بنابراین نقش شیوه های امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی، بالاتر از سطح متوسط می باشد. همچنین نقش شیوه های امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی معنادار ($p < 0.01$) است. بنابراین این فرضیه تایید می شود.

فرضیه سوم: شرایط امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان دختر نقش دارد.

جدول ۳- مقایسه میانگین نمره نقش شرایط آمر به معروف و ناهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی

در میان دانشجویان دختر با میانگین فرضی ۳

مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	درجه آزادی	سطح معناداری
شرایط آمر به معروف و ناهی از منکر	۳/۷۵	۰/۵۷	۰/۰۳۲	۲۳/۱۷۰	۳۰۸	۰/۰۰۱

بر اساس یافته های جدول ۳ میانگین نمره نقش شرایط آمر به معروف و ناهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی ۳/۷۵ می باشد. بنابراین نقش شرایط آمر به معروف و ناهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی، بالاتر از سطح متوسط می باشد. همچنین نقش شرایط آمران و ناهیان در بهبود سرمایه اجتماعی معنادار ($p < 0.01$) است. بنابراین این فرضیه تایید می شود.

فرضیه چهارم: آثار امر به معروف و ناهی از منکر در افزایش سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان دختر نقش دارد.

جدول ۴- مقایسه میانگین نمره نقش آثار امر به معروف و ناهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی

در میان دانشجویان دختر با میانگین فرضی ۳

مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	درجه آزادی	سطح معناداری
آثار امر به معروف و ناهی از منکر	۳/۶۲	۰/۶۸	۰/۰۳۹	۱۶/۰۶۱	۳۰۷	۰/۰۰۱

بر اساس یافته های جدول ۴ میانگین نمره نقش آثار امر به معروف و ناهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی ۳/۶۲ می باشد. بنابراین نقش آثار و کارکردهای امر به معروف و ناهی از منکر و اهمیت آن در بهبود سرمایه اجتماعی، بالاتر از سطح متوسط می باشد. همچنین نقش آثار امر به معروف و ناهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی معنادار ($p < 0.01$) است. بنابراین این فرضیه تایید می شود. حال این سؤال مطرح است که آیا نقش مؤلفه امر به معروف و ناهی از منکر بر بهبود سرمایه اجتماعی دانشجویان یکسان بوده است؟ بر همین اساس آزمون فریدمن جهت رتبه بندی مؤلفه ها استفاده شده است. که نتایج این رتبه بندی در جداول ۴ و ۵ آمده است.

جدول ۵- میانگین رتبه بندی مؤلفه های امر به معروف و ناهی از منکر بر بهبود سرمایه اجتماعی

مؤلفه ها	میانگین رتبه بندی
شرایط آمر به معروف و ناهی از منکر	۲/۱۷
شیوه های امر به معروف و ناهی از منکر	۱/۹۹
آثار امر به معروف و ناهی از منکر	۱/۸۵

نتایج جدول ۵ میانگین رتبه بندی مؤلفه ها نشان می دهد شرایط آمر به معروف و ناهی از منکر بالاترین رتبه و آثار امر به معروف و ناهی از منکر پایین ترین رتبه را به خود اختصاص داده است.

جدول ۶- آزمون فریدمن مؤلفه های امر به معروف و نهی از منکر بر بهبود سرمایه اجتماعی

تعداد	۳۰۳
مقدار خی دو	۱۵/۳۵۳
درجه آزادی	۲
سطح معناداری	۰/۰۰۱

نتایج جدول ۶ نشان می دهند که نتایج حاصل بین مجموع رتبه های سه مؤلفه امر به معروف و نهی از منکر بر بهبود سرمایه اجتماعی در سطح $p < 0/01$ معنی دار است (مقدار خی دو ۱۵/۳۵۳).

بحث و نتیجه گیری

فرضیه اول: انجام امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان دختر نقش دارد.

بر اساس یافته های پژوهش میانگین نمره نقش امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی بالاتر از سطح متوسط می باشد.

امر به معروف و نهی از منکر به عنوان دو اصل نظارت همگانی، به تمام افراد اجازه می دهند با هر نوع کج روی و هنجارشکنی در حد توان خود، مقابله نمایند و در صورتی که ارزش ها و هنجارها از چنین ضمانتی اجرایی در جامعه برخوردار باشند، کمتر کسی پیدا می شود که هنجارها را نقض نماید. در این صورت، امنیت، آرامش و اعتماد بر جامعه حاکم می شود، کنش های فردی و اجتماعی تسهیل می گردند.

فرضیه دوم: شیوه های امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان دختر نقش دارد.

بر اساس یافته های پژوهش میانگین نمره نقش شیوه های امر به معروف و نهی از منکر در افزایش سرمایه اجتماعی بالاتر از سطح متوسط بوده است.

بر اساس یافته های پژوهش، در میان شیوه های امر به معروف و نهی از منکر، تذکر منطقی و استدلالی بیشترین میانگین نمره پاسخ در بخش نقش شیوه های امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی را به خود اختصاص داد. بر اساس این یافته در صورتی که امر به معروف و نهی از منکر در دانشگاه بر پایه عقلانیت دینی انجام شود انتظار می رود تاثیر کلامی بیشتری در جهت تثبیت یا تغییر رفتار دانشجو داشته باشد. همچنین یافته های این پژوهش حاکی از این است که در بین شیوه هایی که آمرین و ناهیان در برخورد با فرد خطاکار اتخاذ می کنند نامناسب ترین روش، توبیخ فرد خاطی با کمترین میانگین نمره پاسخ می باشد.

یافته های غدیری و همکاران (۱۳۸۷) مبنی بر بررسی موانع احیا و ترویج امر به معروف و نهی از منکر در بین دانشجویان دانشگاه با یافته این تحقیق مطابقت دارد از این نظر که رفتارهای ناپسند آمران و ناهیان با مخاطبان باعث عدم تاثیر گذاری این فریضه می شود. در اولویت شیوه های انجام امر به معروف و نهی از منکر در محیط دانشگاه به ترتیب تذکر منطقی و استدلالی، برخورد احترام آمیز و برخورد به دور از تحکم و آمریت به عنوان موثرترین شیوه ها و بکارگیری شیوه توبیخی، تذکر پندآمیز و اندرزگونه و امر و نهی بی ضابطه و غیر اصولی به عنوان نامناسب ترین شیوه ها انتخاب شدند.

فرضیه سوم: شرایط امر به معروف و ناهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان دختر نقش دارد.

بر اساس یافته های این پژوهش، میانگین نمره نقش شرایط امر به معروف و ناهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی بالاتر از سطح متوسط بوده است.

از نظر دانشجویان دختر برای تاثیر گذاری بیشتر امر به معروف و نهی از منکر می بایست امر یا ناهی به هیچ جریان فکری سیاسی خاصی گرایش نداشته باشد. در این صورت می تواند در افزایش سرمایه اجتماعی دانشجویان موثر باشد. همچنین در صورتی که امر یا ناهی به تجسس در امور خصوصی افراد نپرداخته و جزییات پوششی دختران حساسیت نداشته و خود نیز به آنچه که امر و نهی می کنند عامل باشند سرمایه اجتماعی دانشجویان را تقویت خواهند نمود. از نظر دانشجویان برخوردار امرین و ناهیان از مهارتهای ارتباطی و کلامی و تخصص در این کار نیز در تاثیر امر به معروف و نهی از منکر نقش دارد.

یافته های غدیری و همکاران (۱۳۸۷) مبنی بر بررسی موانع احیا و ترویج امر به معروف و نهی از منکر در بین دانشجویان دانشگاه با یافته این تحقیق مطابقت دارد از این نظر که آموزش ندیدن آمران و ناهیان در خصوص برخورد صحیح با مخاطبان باعث عدم تاثیر گذاری این فریضه می شود.

فرضیه چهارم: آثار امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان دختر نقش دارد.

بر اساس یافته های این تحقیق، میانگین نمره نقش آثار امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی بالاتر از سطح متوسط بوده است.

بر اساس یافته پژوهش، سطح بالایی از دانشجویان معتقدند که تمامی افراد جامعه در سرنوشت جامعه سهم مشترک دارند. همچنین به عقیده آنان امر به معروف و نهی از منکر می تواند در کاهش آسیبهای اجتماعی موثر باشد. از نظر آنان رعایت قوانین اخلاقی و پذیرش هنجارهای دانشگاه در ایجاد نظم در محیط دانشگاه تاثیر دارد. همچنین از نظر دانشجویان امر به معروف و نهی از منکر تاثیر کمتری در اصلاح امور اقتصادی، وحدت و انسجام و برقراری عدالت اجتماعی نسبت به موارد فوق دارد.

نتایج تحقیق نشان داد که نتایج حاصل بین مجموع رتبه های سه مؤلفه امر به معروف و نهی از منکر در بهبود سرمایه اجتماعی در سطح $p < 0/01$ معنی دار است. لازم است متولیان فرهنگی در حوزه امر به معروف و نهی از منکر نسبت به ویژگی ها و شرایط افرادی که در سطح دانشگاه به اجرای این فرایض می پردازند حساسیت لازم را نشان دهند.

جامعه‌ای که از نظر روابط اجتماعی حاکم همگراتر و میزان همبستگی اجتماعی حاکم بر روابط انسانی قوی‌تر باشد نسبت مشارکت و همنوایی افراد در امور دینی و اجتماعی بالا خواهد بود. امر به معروف و نهی از منکر به عنوان یک کنش دینی- اجتماعی و همچنین به عنوان نوعی احساس مسئولیت‌پذیری در پیوندهای گروهی نقش مهم و تاثیرگذاری در تقویت هنجارهای تعاملی و بالطبع تقویت و استحکام شبکه‌های اجتماعی خواهد داشت. مشارکت، تعاون، همبستگی اجتماعی، وحدت و انسجام از ضرورت‌های اصلی برای پویایی شبکه‌های اجتماعی می‌باشد که در آموزه‌های دینی نیز از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند.

پیشنهادهای پژوهش

بکارگیری شیوه های صحیح و موثر در امر به معروف و نهی از منکر بسیار حایز اهمیت و ضروری است به همین دلیل پیشنهاد می گردد:

- ۱- آثار و برکات امر به معروف و نهی از منکر در جامعه و شیوه های صحیح برخورد در این زمینه در قالب فیلم ها و سریالهایی توسط صدا و سیما به جامعه القا شود.
- ۲- تحقیقات و پژوهش های لازم در حوزه امر به معروف و نهی از منکر با هدف شناخت عوامل ناکامی این فریضه در جامعه کنونی انجام و نتایج برای گرفتن بازخورد، عملی شود.
- ۳- در صورتی که افرادی با امر به معروف و نهی از منکر نادرست به طرز ناشایسته یا مغرضانه مردم را نسبت به این فریضه بدبین می نمایند توسط مراجع ذیصلاح شناسایی و با آنان برخورد شود.
- ۴- مسئولین مربوطه با ایجاد قوانین و مقررات مناسب و به روز در جهت فراهم نمودن ساز و کار و ساختار قانونی برای اعمال نظارت همگانی با هدف ترویج و اشاعه معروف و پیشگیری و کاهش منکر در جامعه اهتمام بورزند.
- بر اساس یافته های پژوهش، شرایط آمرین به معروف و ناهیان از منکر اهمیت بسیاری در اثرگذاری امر به معروف و نهی از منکر در جامعه دارد و این حاکی از این است که می بایست با وضع قوانین خاصی شرایطی را برای تمامی کسانی که می‌خواهند امر ونهی کنند مشخص نمایند و نظارتی صورت گیرد که آمران و ناهیان حایز ویژگی ها و شرایط لازم باشند. لذا پیشنهاد می گردد:
- ۵- نهاد قانونگذار برای شفاف سازی قانون امر به معروف و نهی از منکر در خصوص شرایط و حدود و کیفیت آن اقدام نماید.
- ۶- نهاد قضایی در راستای انجام وظایف خود در حوزه امر به معروف و نهی از منکر نسبت به آموزش ضابطین قضایی و افزایش دانش و کارآمدی آنان تلاش کند.

همچنین یافته‌های پژوهش نشان دهنده این است در صورتی که کارکردها و فلسفه امر به معروف و نهی از منکر در جامعه تبیین شود شناخت مردم و به تبع آن رغبت آنان بیشتر خواهد شد، لذا پیشنهاد می‌گردد:

- ۷- اساتید و صاحب‌نظران علمی با دانشجویان در خصوص ضرورتها و چالش‌های اجرای این دو فریضه در جامعه نشستهای علمی تشکیل دهند.
- ۸- بسترهای عقلانی و فرهنگی مناسب توسط کارشناسان این حوزه برای احیای امر به معروف و نهی از منکر در جامعه صورت پذیرد.
- ۹- آموزش غیر رسمی آحاد جامعه در خصوص مبانی عقلی و نقلی امر به معروف و نهی از منکر توسط رسانه‌های گروهی صورت پذیرد.

منابع داخلی

قرآن

نهج البلاغه

جوادی نیا، حسین. (۱۳۸۹). امر به معروف و نهی از منکر در آثار استاد شهید آیت اله مطهری، تهران: صدرا.

راغب اصفهانی، ابوالقاسم حسین بن محمد بن فضل. (۱۳۶۲). مفردات الفاظ قرآن کریم، تحقیق غلامرضا خسروی حسینی، انتشارات مرتضوی.

رضایی راد، عبدالحسین و قبولی درافشان، سیدمحمدتقی. (۱۳۸۳). آسیب شناسی امر به معروف و نهی از منکر با نظریه تجارب تاریخی، مجله مطالعات اسلامی، ش ۶۹.

رضایی راد، عبدالحسین. (۱۳۸۴). امر به معروف در ترازوی تاریخ، قم: مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.

رمضانی، محمدعلی. (۱۳۸۶). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و شدت جرم، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تبریز، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی.

روزبه، محمدحسن. (۱۳۸۳). نظارت همگانی و امر به معروف و نهی از منکر، تهران: موسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر.

غدیری، جهانبخش و خسروی نژاد، پری و آزادبخت، نادر. (۱۳۸۷). بررسی موانع احیا و ترویج امر به معروف و نهی از منکر، مجموعه مقالات همایش ملی نظارت همگانی (امر به معروف و نهی از منکر)، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد.

فوکویاما، فرانسیس، ۱۳۷۹، پایان نظم (سرمایه اجتماعی و حفظ آن)، ترجمه غلامعباس توسلی، تهران: انتشارات جامعه ایرانیان.

فیلد، جان. (۱۳۸۶). **سرمایه اجتماعی**، ترجمه غلامرضا غفاری، حسین رضائی، تهران: انتشارات کویر.

قربانی لاهیجی، زین العابدین. (۱۳۷۹). **فریضه امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه قرآن و سنت**، تهران: نشر سایه.

کامیابی، سلیمان. (۱۳۷۹). **امر به معروف و نهی از منکر و نقش آن در پیشگیری از وقوع جرم**، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.

کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۳۶۵). **اصول کافی**، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
محمدیان، مهرداد و عباسی کاظم. (۱۳۸۷). مطالعه جامعه شناختی فریضه امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه اسلام و عوامل موثر بر میزان گرایش شروندان تبریزی نست به این فریضه الهی، **مجموعه مقالات همایش ملی نظارت همگانی (امر به معروف و نهی از منکر)**، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد.

مسعودی، محمد اسحاق. (۱۳۸۰). **پژوهشی در امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه قرآن و روایات**، تهران: شرکت چاپ و نشر بین الملل.

مصباح یزدی، محمدتقی. (۱۳۸۹). **بزرگترین فریضه**. قم: انتشارات موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی.

مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۷۴). **تفسیر نمونه**، چاپ اول، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ج ۳.

منصور، جهانگیر. (۱۳۷۹). **قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران**، تهران: نشر دوران.

منابع خارجی

Emler, N. & McNamara, S. (1996). "The Social Contact Patterns of Young People: effects of participation in the social institution of family, education and work", pp. 121-39 in H. Helve and J. Bynner (eds), **Youth and Life Management: research perspectives**, Yliopistopaino, Helsinki.

Cook, M.(2004). **Commanding Right and Forbidding Wrong in Islamic Thought**, Cambridge University Press.

Pahl, R. and Spencer, L. (1997) "The Politics of Friendship", *Renewal*, 5,3/4,pp.100-7.

Abstract

The aim of this study is to determine the contribution of commanding right and forbidding wrong in improving social capital among female students of Khorasgan Islamic Azad University. In this research, the impact of methods, conditions and functions of commanding right and forbidding wrong were evaluated on social capital indicators. The method of the research is correlation descriptive and its statistical society included 944 female students busy studying in Khorasgan Islamic Azad University in the academic year 2011-2012. Simple sampling, on the base of which 310 students were selected, was randomly done. Data collection instruments were a researcher made questionnaire and a response package. The questionnaire included 33 questions related to dimensions of commanding right and forbidding wrong and 30 questions related to components of social capital. Cronbach's alpha was used to assess its reliability and the validity of the questionnaire was achieved 0/87. Statistical data analysis was done at both descriptive and inferential levels. Frequency tables, frequency percentage, standard deviation, average and graphs were used at the descriptive level and at the inferential statistics level, factor analysis, univariable t, one-way variance analysis, Friedman test and LSD test were used. The results showed that the average score of the role of commanding right and forbidding wrong in increasing social capital with hypothetical average 3, was 3/61 which was higher than medium. In addition, the relationship between methods of commanding right and forbidding wrong, conditions of those who order and prohibit and functionality of this duty are meaningful through increasing confidence, introception and strengthening social networks at $p < 0.01$ level. A meaningful difference was not observed between the students' demographic features and their attitudes.

Key words: Commanding Right, Forbidding Wrong, Social Capital.